

судового документознавства. Саме тому в його межах, поряд із вченням про судово-почеркознавчу ідентифікацію, з'явилося і вчення про судово-почеркознавчу діагностику, продовженням якої, сподіваємось, стане вчення про психолого-почеркознавчий (графологічний) аналіз» [7, с. 198].

Навіть поверхневий аналіз зазначеної проблематики свідчить про необхідність проведення досліджень у галузі судового почеркознавства з метою більш широкого використання напрацювань у галузі психології почерку (графології) та запровадження науково підтверджених методів в експертну практику. Уважаємо, що такі дослідження дадуть змогу розробити окремі методики з вирішення конкретних діагностичних задач у судовому почеркознавстві.

О. Ю. Савчук, аналізуючи можливості такого виду досліджень та перспективи використання висновків як доказу, зазначає: «Висновок психолого-почеркознавчої експертизи може бути лише ймовірним, оскільки лабільність психіки особи та можливість неоднозначного (не завжди адекватного) реагування на певні події не дає можливості 100-відсоткового аналізу поведінки та характеру виконавця тексту чи підпису. Проте, роль такого висновку у діагностичному плані важко переоцінити» [3, с. 117].

Список використаних джерел

1. Устинов В. В. Актуальные проблемы судебного почерковедения и судебно-почерковедческой экспертизы.

Zakonru. URL: https://zakon.ru/blog/2018/5/24/aktualnye_problemy_sudebnogo_pocherkovedeniya_i_sudebno-pocherkovedcheskoj_ekspertizy (дата звернення: 20.01.2021).

2. Свобода Є. Ю., Гоменюк Д. С. Поняття діагностичних досліджень та їх місце в судово-почеркознавчій експертизі // Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку : зб. мат-лів круглого столу / редкол.: О. Л. Кобилянський, П. С. Антонюк, Є. Ю. Свобода. Київ : ННПФЕКП НАВС, 2015. 444 с.
3. Савчук О. Ю. Розвиток судового почеркознавства: історичний і перспективний контекст // Судова експертиза: сучасність та майбутнє : мат-ли круглого столу (Львів, 25.01.2018). Львів, 2019. 150 с.
4. Петрова С. И. Теоретические и методические основы диагностирования психологических свойств исполнителя рукописи по почерку при расследовании преступлений : дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2017. 208 с.
5. Бобовкин М. В. Теория и практика судебно-диагностической экспертизы письма лиц, находящихся в психопатологическом состоянии : дис. ... доктора юрид. наук. Волгоград., 2005. 46 с.
6. Бобовкин С. М. Криминалистическая диагностика психопатологического состояния исполнителя рукописных текстов малого объема и кратких записей: дисс. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2016. 26 с.
7. Когутич І. І. Графологія: загальнонаукові та криміналістичні погляди її пізнання і застосування : монографія. У 3 т. Т. 1: Загальне поняття графології та історичні аспекти її становлення як галузі наукового знання. Львів : ФОП Шпак В. Б., 2019. 352 с.

О. А. Горлачук,

кандидат економічних наук, судовий експерт Тернопільського НДЕКЦ МВС України, м. Тернопіль, Україна,
e-mail: horlachuk@ukr.net

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Анотація. Судова економічна експертиза займає важливе місце у дослідженні економічних порушень. Розглянуто проблемні аспекти, присвячені сучасному стану судової економічної експертизи, а також шляхи вирішення цих проблем.

Ключові слова: судова економічна експертиза, експерт-економіст, економічні порушення, спеціальні знання, судочинство.

Abstract. Forensic economic expertise occupies an important place in the study of economic offenses. The article considers problematic aspects which are dedicated to the current state of forensic economics, as well as ways to solve these problems.

Keywords: forensic economics, expert economist, economic offenses, specific expertise, legal proceedings.

Аннотация. Судебная экономическая экспертиза занимает важное место в исследовании экономических нарушений. Рассмотрены проблемные аспекты, посвященные современному состоянию судебной экономической экспертизы, а также пути решения этих проблем.

Ключевые слова: судебная экономическая экспертиза, эксперт-экономист, экономические нарушения, специальные знания, судопроизводство.

Фундаментальні соціально-економічні зміни наприкінці ХХ століття призвели до системної перебудови економічних відносин. У нових економічних умовах органи правопорядку фіксували нові економічні порушення, форми здійснення яких були різноманітними: легалізація незаконно отриманих доходів (відмивання коштів), доведення до банкрутства підприємств, махінації з акціонерним капіталом, порушення фінансово-кредитних відносин та ін.

У результаті перед експертами-економістами були поставлені завдання нового формату, які відрізнялися від традиційних і вимагали для проведення економічних досліджень нових методологічних підходів.

Судова економічна експертиза є найціннішою науково обґрунтованою процесуальною формою застосування спеціальних знань у судочинстві, у результаті чого слідство і суд отримують нову інформацію, яка має доказове значення й не може бути надана в інший процесуальний спосіб [3, с. 217].

Судова економічна експертиза як процесуальна дія і будь-яка судова експертиза не існує поза кримінальними або цивільними справами. Незалежно від того, у яких справах призначено експертизу, вона досліджує господарську діяльність, відображену в документах бухгалтерського

обліку, фінансової, податкової, статистичної, управлінської звітності.

Відомо, що економічні порушення завдають значних матеріальних збитків державі, а також бізнесовим структурам приватного сектору. Для вирішення питань за різними видами судочинства судово-слідчі органи доволі часто потребують допомоги фахівців, які мають спеціальні економічні знання. З іншого боку, ефективність судово-експертної діяльності залежатиме від можливості розв'язання тих проблем, які на сьогодні існують у судовій економічній експертизі.

Насамперед, це стосується теоретичних засад її розвитку. На сьогодні у вітчизняному нормативно-правовому полі відсутнє визначення поняття «судова економічна експертиза». За часів планово-адміністративної економіки в Україні була розроблена і діяла Інструкція про порядок проведення судово-бухгалтерських експертиз в Бюро державної бухгалтерської експертизи Міністерства юстиції Української РСР від 30.12.1974 р.

Замість скасованої Інструкції (дію припинено 2001 р.) іншого аналогічного нормативного документа, який визначав би методологічні засади судової економічної експертизи, прийнято не було. Це створює різні інтерпретації цього терміну і вносить проблемні моменти в теоретичні дослідження, а також у судово-експертну діяльність.

Слід звернути увагу також на відсутність єдиної класифікації судових економічних експертиз. За основу її класифікації автори беруть різні критерії: наприклад, у Г. А. Матусовського таким критерієм, з одного боку, є предмет експертизи, її зміст, а з іншого — особливості галузей економіки, вид економічної діяльності, у якій здійснено злочин; у П. П. Чеберяка — облікові та економічні операції [2, с. 468; 4, с. 85]. На перший погляд це теоретичне питання не є визначальним фактором судово-експертної діяльності фахівців економічного профілю. Однак, успішне його вирішення значною мірою впливає на ефективність такої діяльності на основі формування єдиних принципів методики, її критеріїв, об'єктів дослідження у проведенні економічних експертиз визначеного виду.

У судово-експертній діяльності доволі часто експерти стикаються з недостатністю матеріалів для проведення експертизи, тобто не всі документи, які необхідні для експертного дослідження, наявні в матеріалах справи. Однак, експерт-економіст має право вивчати тільки матеріали справи й не може за власною ініціативою досліджувати документи, які знаходяться за межами цієї справи. За їх відсутності він звертається з клопотанням про надання необхідних матеріалів, що збільшує терміни проведення економічного дослідження.

Отже, результативність проведення експертизи, всебічна, повна і об'єктивна оцінка результатів дослідження значною мірою залежать від того, наскільки компетентно буде організована робота на етапі підготовки до призначення експертизи, що передбачає також необхідність продуктивної взаємодії експертів та судово-слідчих органів.

Тісно корелює із зазначеним вище й фактор коректності питань, які поставлені судово-слідчими органами, а отже їх відповідність спеціальним знанням експерта. Наприклад, доволі часто вони мають правовий характер і пов'язані з трактуванням норм права, юридичною оцінкою і кваліфікацією дій осіб (зокрема, встановлення причиново-наслідкових зв'язків між цілеспрямованими діями і негативними наслідками).

Питання такого характеру перебувають поза межами спеціальних знань експертів.

Крім цього, для розвитку судової економічної експертизи характерні інші аспекти, які потребують особливої уваги та відповідного вирішення: відсутність єдиних підходів в нормативно-правовому полі з процедур її використання в кримінальному, господарському, цивільному, адміністративному судочинстві.

Відповідні вимоги виникають щодо уніфікації експертних методик, застосування експертних методів або технологій, оскільки результат судової експертизи не має залежати від того, де її проводять [1, с. 44].

На сьогодні фінансово-економічна діяльність суб'єктів господарювання (особливо середніх і великих) характеризується масштабним впровадженням інформаційних технологій, і насамперед стосується ведення системи бухгалтерського обліку.

Оскільки базовою економічною наукою в системі спеціальних знань експертів є знання з організації та ведення бухгалтерського обліку, відповідно ці зміни проєктуються на судово-експертну діяльність. Автоматизація процесу проведення економічних експертиз певною мірою передбачає можливість обробки в інтерактивному режимі великих обсягів інформації, що матиме позитивний вплив на терміни проведення експертиз та продуктивність роботи експертів.

З огляду на значення судової економічної експертизи як важливої складової кримінально-процесуальної дії в судово-правовій системі країни, її специфічне функціональне призначення, а також постійну трансформацію економічних відносин, у перспективі подальшого свого розвитку вона вимагає нормативно-правового розроблення+ своїх теоретичних засад, а також продуктивної взаємодії із судово-слідчими органами.

Список використаних джерел

1. Євдокіменко С. В. Перспективи розвитку судово-економічних експертиз // Наше право. 2016. № 2. С. 42—46.
2. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков : Консум, 1999. 480 с.
3. Федчишина В. В. Спеціальні економічні знання та їх використання в ході оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування і судового розгляду: теоретико-правові основи // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 3. С. 215—218.
4. Чеберяк П. П. Завдання судових експертиз при розкритті й розслідуванні злочинів, вчинених в економічній сфері України // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2013. Вип. 10. С. 83—87.